

Den styrkede pædagogiske læreplan

Skovsneglen

Rudolf Steiner børnehaven og vuggestue
Vråvej 2, 4760 Vordingborg
Mail: skovsneglen@outlook.dk www.steinersneglen.dk
Tlf.: 55 38 13 52

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Børnesyn	3
Barnet er et efterlignende væsen	3
Barnet er et sansende væsen	4
Barnet er et rytmisk væsen	4
Det pædagogiske læringsmiljø	5
Alsidedig personlig udvikling	5
Social udvikling	5
Kommunikation og sprog	5
Krop, sanser og bevægelse	6
Natur, udeliv og science	6
Kultur, æstetik og fællesskab	6
Dannelse og børneperspektiver	8
Legen	8
Læring og Sansning	9
Børnefællesskaber	11
Pædagogisk læringsmiljø	12
Samarbejde med forældre om børns læring	13
Børn i udsatte positioner	14
Sammenhæng med børnehaveklassen	15
Inddragelse af lokalsamfundet	16
Inddragelse af forældrebestyrelse	16
Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø	17
Evalueringskultur	18

Indledning

Skovsneglen er en Rudolf Steiner-børnehave, og det betyder, at de overvejelser og beslutninger, vi gør os som personale, har sit udspring i den filosofi, som Rudolf Steiner kaldte antroposofi, og som kan oversættes med menneskevisdom eller visdom om mennesket. I denne indgår den opfattelse, at mennesket er et legemligt, sjæleligt og åndeligt væsen.

Børnesyn

I den første 7 års-periode, fra barnet bliver født, til det er ca. 7 år, er det primært koncentreret omkring sin legemlige udvikling, og derfor arbejdes der ud fra dette. Her er særligt tre forhold væsentlige:

- Barnet er et efterlignende væsen
- Barnet er et sansende væsen
- Barnet er et rytmisk væsen

Alt, hvad der foregår i Skovsneglen, tager hensyn til denne centrale opfattelse af det lille barns væsen. Barnet er ikke en lille voksen, det er organiseret på en anderledes måde.

Vi arbejder ud fra, at barnet er et viljesvæsen, forstået på den måde, at når barnet står i en situation, så handler det først, derefter føler det noget derved, og til sidst tænker det evt. over, hvad der skete – alt efter alder og temperament.

For den voksne forløber denne proces modsat, forhåbentlig; vi tænker og overvejer, så føler vi og til sidst handler vi. (Nogle gange kommer handling før følelse, så der efter handlingen gøres en følelsesmæssig erkendelse/erfaring).

Det er vigtigt, at alle ansatte har gjort sig disse ting klart. Al skælden ud på børn, tager udgangspunkt i, at den voksne har glemte, at barnet ikke har samme mulighed for at gennemskue problemet eller situationen, som den voksne. Den rationelle intelligens er endnu ikke udviklet hos det lille barn, og det er derfor ikke naturligt for barnet kognitivt at reflektere og drage konklusioner. Barnet *erfarer og lærer gennem efterligning*. Hvis de voksne råber og skælder ud, vil barnet gøre dette i samme grad.

Barnet er et efterlignende væsen

Barnet efterligner helt af sig selv, det kan ganske enkelt ikke lade være. Fra barnet er helt lille begynder denne efterligning, som er en handlende måde at tilegne sig verden på. Alt hvad der sker i omgivelserne efterligner barnet; det er ikke altid, man kan se det umiddelbart og alligevel er det tydeligt hos de fleste børn, at dette er en konstant proces. Derfor er dagene i Skovsneglen tilrettelagt på en måde, så dette behov hos barnet bliver tilgodeset og endda plejet. Der er flere måder at efterligne på, her er de tre mest karakteristiske:

Barnet ser og efterligner øjeblikkelig, dette er selvfølgelig den mest enkle form for efterligning. Hver dag barnet møder i børnehaven eller vuggestuen, vil det finde de voksne i gang med at arbejde, og dette arbejde vækker barnets interesse. Barnet er ikke forpligtet til at deltage, men gør det alligevel, en helt almindelig reaktion er: ”Må jeg være med?” eller, ”Jeg vil også”.

Barnet oplever og efterligner senere. Denne efterligningsform kan iagttages i den frie leg. I legen udlever barnet sine oplevelser, hvor det giver udtryk for konstant efterligning.

Barnet oplever og gradvist ”bliver” det. Her er efterligningsformen mere forsigtig, men kraftfuld eftersom det er en indre efterligning. Denne form er afhængig af ansvarlighed i den voksne verden, for barnet tager her holdninger, humør og vaner fra sine nærmeste omgivelser. Dette kan, over nogen tid, påvirke hvert enkelt barn til, hvordan det senere vil blive.

Barnet er et sansende væsen

Det lille barn er meget åbent i sit sanseapparat og møder verden igennem sanserne. Jo mindre barnet er, desto mere oplever det verden gennem sanserne, og derfor forsøger vi, at sikre, at barnet bliver stimuleret via alle sine sanser.

At færdes i naturen er med til at stimulere sanserne på den mest optimale måde og derfor har vi prioriteret, at være ude, hver dag året rundt, om sommeren mere end om vinteren, men hver dag – uden undtagelse. Både inde- og uderum stimulerer på mange forskellige måde barnets sanser.

Blomster, lys, farver, årstidsborde, sange ved forskellige aktiviteter. Stor legeplads med kaniner, høns, pony, blomster, trælegetøj, vandbaner mm. Læs mere om legepladsen senere i denne rapport.

Barnet er et rytmisk væsen

Alle mennesker er rytmiske væsener, idet de trækker vejret og for at overleve er der nødt til at være en vis vekselvirkning mellem søvn og vågen tilstand. Dette er endnu mere udpræget hos barnet og jo mindre de er, jo tydeligere bliver det. Rytmik giver kraft og overskud, og rytme er den ramme der skaber trykthed gennem genkendelighed. Vi skelner i Skovsneglen mellem rytme og takt på den måde, at rytme er en gentagelse, men med visse naturlige afbrydelser og takt er mere statisk form med præcise uafbrudte gentagelser. Da vi opfatter barnet som rytmisk er det helt oplagt at indrette hverdagen rytmisk, og det har vi så gjort således, at der i Skovsneglen er en daglig, ugentlig, månedlig og årlig rytme.

Den daglige rytme er bygget op med sangleg, madlavning, fri leg, inde eller ude, opvask, oprydning, middagsmad, eventyr, sovetid, eftermiddagsmad, afhentning. Den ugentlige rytme har sine aktiviteter, afhængig af dagen og indeholder bl.a. skovtursdag med rygsæk og madpakke, maledag med vandfarve, forberedelse af mad, bålmad, ridedag på vores pony Tikki.

Hver måned har sine fester, der aktivt inddrager børnene fra de første forberedelser i starten, skabelse af diverse ting til festen, og oprydning til slut: fastelavn, påskefest, majfest med dans om majstangen, sommerfest med blomsterbinding og marionet teater, bondegårdstur, høstfest med bl.a. korn fra bonden, der er tærsket, malet til mel og bagt til boller, binde høstkrans, Michaelsfest, hvor børnene selv har snittet sværd, lanterne fest med børnenes hjemmelavede lanterner, krybbespil, der spilles af børnene og endelig Hellig Tre Konger fest.

Det pædagogiske læringsmiljø

I det følgende kommer vi ind på, hvordan vi understøtter børns læring, herunder nysgerrighed, gå-på-mod, selvværd og bevægelse idenfor de seks lærerplans temaer.

Alsidig personlig udvikling

Børnehavens pædagogik understøtter børnene i at udtrykke deres følelser og styrke dem i selv at konfliktløse. Derfor lader vi børnene prøve selv først og vejleder dem dernæst, for først til sidst at gå ind over og løse en eventuel konflikt. Opstår en konflikt mellem barnet og en voksen, er det en tilkendegivet holdning i Skovsneflen, at den voksne bærer ansvaret for at konflikten opstod, hvordan den forløb og ikke mindst for barnets velbefindende.

Det er også vigtigt, at børnene støttes i både at komme ind og deltage i en leg og også støtte dem i at gå ud af en leg, hvis de vil lege alene for en stunde. Det enkelte barn og den enkelt situation afgør hvor og hvordan der skal sættes ind. Ligeledes støtter vi barnet i at udvide deres tryghedszoner med respekt for ikke at grænseoverskride barnet. F.eks. kan et barn i flere dage kigge på ponyen på afstand, mens de andre børn fodrer, og en dag kan det med en voksen i hånden og med smil på læben være støttet i at være den der fodrer ponyen.

Social udvikling

Gennem den daglige samling med sangleg plejes den sociale udvikling og barnet får en oplevelse af at høre til. I sanglegen plejes mange forskellige sider af barnet og gruppefællesskabet, bl.a. den sociale holdning, idet alle er med samlet i en kreds. Endvidere kan man i de fleste sanglege ”være noget” inde i midten. Alt efter individualitet, må et barn lære ikke altid at skulle være i centrum, et andet barn skal støttes i ikke altid at holde sig tilbage. Igennem sanglege og fingerlege plejes både barnets sprogudvikling og motorik. Sanglegene følger årets og naturens rytme, og børnene har en stor sangskat med sig, når de forlader børnehaven.

Det er alment kendt, at et af de områder, hvor den sociale læring og udvikling understøttes bedst er gennem den frie leg. I skovsneflen er der i den daglige rytme afsat tid til fri leg flere gang i løbet af dagen afbrudt af pædagogiske tilbud som f.eks. ridning, maling og eurytmi, samt de tilbagevendende aktiviteter som sangleg, frokost og eventyr. Vi må ikke underkende, at også i disse aktiviteter stimuleres barnets sociale læring og udvikling.

Kommunikation og sprog

Vi anser det for vigtigt at acceptere, at barnet lever i nuet og støtter dette i vores kommunikation med barnet ved at undlade forklaringer, der rykker det ud af nuet. Barnets fantasiverden bliver støttet i så vid udstrækning som muligt. Vi undrer os sammen med børnene, vi betragter undersøgende verden omkring os, men vigtigt at pointere, at det sker på børnene præmisser og ud fra et børneperspektiv, og giver således barnet mulighed for selv at svare. Hvert barn er unikt og har brug for omgivelser, der tilgodeser det unikke og derfor undlader de voksne, at presse færdige rationelle forklaringer ned over børnene.

Forskning viser en sammenhæng mellem små børns motoriske og sproglige færdigheder. En række forskere i det såkaldte Stavangerprojekt fra Universitetet i Stavanger¹ (Moser, Reikerås og

---

¹ Stavangerprojektet omfatter studier af 1345 børn i førskolealderen og bygger på målbare studier af børns motorik, sprog og sociale færdigheder mv. Stavangerprojektet har skabt fornyet fokus på vigtigheden af at styrke små børns motorik via en bevægelsesorienteret pædagogik.

Tønnesen) har for nylig peget på, at børn i førskolealderen med gode fysiske færdigheder oftest også har et veludviklet sprog. Forskerne understreger, at børn med god motorik generelt har stærke kommunikative evner og især har en større sproglig bevidsthed og sprogforståelse. Derfor er fingerlege og sanglege et vigtigt pædagogisk værktøj til både fin- og grovmotorisk at stimulere barnets sproglige udvikling. Til fingerlegene er der knyttet rytmiske fortællinger og i sanglegene er der altid bevægelse og kropslig udfoldelse.

Legepladsen er stor og indrettet så der er rig mulighed for forskellig fysisk udfoldelse. Derudover er der ridning på børnehavens pony, hvilket også stimulerer evne til at kontrollere kroppen og styrke balanceevnen.

For at leve op til krav om sprogvurdering, har vi efteruddannet en af vores pædagoger på seminaret ”Rambøll Sprog: ny metode – samme system”. Én fast formiddag om ugen sprogtestes de 3-årige børn og alle børn i alderen 4,8 – 4,11 år. Til dette anvendes Rambølls kuffert med tilhørende materiale. Resultatet af dette behandles også på vores ugentlige pædagogiske møde.

Krop, sanser og bevægelse

Som det er nævnt under afsnittet ”Barnet som et sansende væsen” er hele Skovsneglens pædagogik og fysiske rammer baseret på at understøtte barnet som et sansende væsen, bl.a. gennem stimulering af krop og bevægelse.

Natur, udeliv og science

Det er vigtigt for barnets læring, at det kan sanse og glædes over naturen. Derfor har vi ugentlig skovtur, hvor børnene både kan udforske naturen alene og sammen med en voksen. Her kan der undres, stilles spørgsmål og gøres erfaringer. Vi smager på skovsyre og birkeblade, undersøger flyvende og kravlende insekter gennem forstørrelsesglas, betragter forskellige fugle både når de bygger reder og når de trækker sydpå. Vi plukker vilde brombær og hindbær og går hjem og koger det til syltetøj. Vi hvisker og står stille, hvis vi i det fjerne ser et rådyr. Vi samler affald op vi møder på vores tur for at vise børnene, at vi passer på naturen. Vi samler nedfaldne blade for at genanvende dem i vores høstkrans, og vi samler visne grene til vores fastelavnssris.

Når vi ikke er i skoven kan børnene udfolde sig på vores store legeplads, der giver plads til sansning, bevægelse, fantasi og kreativitet, og ligeledes stimuleres dette gennem vores legetøj af naturmaterialer.

Børne udforsker naturen og dens elementer med ild, luft, vand og jord. De laver deres egne fugle og ser hvordan de flyver båret af vinden. De hjælper med at bære brænde og snitte kviste og ser hvordan luft og varme skaber ild, så der kan laves mad over bål. Og hvordan bålet også giver varme. De betragter larver og plukker blade til dem, er måske heldige at følge en puppe og se den forvandle sig til sommerfugl. En forundring over naturens processer, der både kan stimulere deres nysgerrighed og ”forstyrre” dem, så de kan udforske mere og gøre flere erfaringer.

Kultur, æstetik og fællesskab

Kreativitet er et bærende element i hele vores pædagogik. For at stimulere den skabende kraft i børnene er årsløbet i børnehaven tilrettelagt, så børnene maler med akvarel, syr gulvklude, filter, syr tøj og laver dukker til teater, og er de udførende kræfter ved marionet teater. Alt i alt inddrages børnene i de skabende processer af alle de rekvisitter, der bruges til årstidsfester. Således indgår nysgerrighed, sansning, leg og fantasi i den æstetiske læringsproces i Skovsneflen.

En af vores kulturskatte er folkeeventyr, der rummer forskellige aspekter af menneskets liv. Folkeeventyrerne rummer et smukt og fuldendt billedsprog, som indeholder stor livsvisdom, der bliver en skat for livet. Eventyrene udvikler endvidere den indre billeddannelse og evnen til at lytte.

Hver dag fortælles remseeventyr, folkeeventyr eller årstidsfortælling. Pædagogen fortæller eventyret levende, ofte fulgt op af et lille bordspil eller marionetteater. Børnene lytter med fængslende opmærksomhed, føler glæde eller nedtrykthed over persongalleriets forskellige prøvelser. Indimellem spiller børnene selv rollerne i eventyret.

I remseeventyret er det rytmen, der er det væsentlige: de har ofte ingen pointe og egner sig godt til de mindre børn.

Et bærende menneskesyn i pædagogikken er, at alle er unikke og skal mødes respektfyldt og med anerkendelse for den man er. Gennem Skovsneglens pædagogik med rytme, sang, bevægelse, sansning, eventyr, leg styrker vi barnet til at udvikle sig til et skabende individ, der kan tænke og handle selvstændigt, kende sit eget værd, stå ved sig selv og som voksne navigere i samfundet på en etisk og moralsk forsvarlig måde i forhold til sig selv og andre.

Dannelse og børneperspektiver

En af vores store opgaver i børnehaven er, at styrke det sociale liv med plads og rum til den individualitet barnet er, og med plads til læring. Det er vi voksne på kærlig vis garanter for.

En af måderne, hvor dette tilgodeses er gennem den daglige sangleg, hvor det enkelte barn har mulighed for at præge sanglegen, idet det af pædagogerne inviteres til aktiv deltagelse og frit kan vælge sig ind i sanglegen og kan vælge en ”ven”, der er aktiv i den pågældende sangleg. Dette indebærer også at kunne begå sig i det sociale og acceptere, at man ikke altid er ”den der bliver valgt” af et andet barn.

Endvidere er børnene aktivt deltagende i de månedlige årstidsfester, hvor de er med til at skabe og individuelt præge de rekvisitter, der skal anvendes.

Et andet vigtigt aspekt af sociale liv er at føle sig som en nødvendig del af fællesskabet. Det gør vi i Skovsneglen ved at inddrage børnene i praktiske opgaver, hvor de hjælper de voksne med reelle opgaver alt efter alder og gemyt; ordne grøntsager, dække borde til frokost, fodre hesten, vaske krybber, luge i haven, feje mm. Da de voksne som sagt er den aktive i disse aktiviteter har børnene indenfor flere af disse aktiviteter et frit valg til at bidrage eller lave noget andet.

Når der er fri leg, kan børnene selv vælge om de vil være ude eller inde. Der er ponyridning hver fredag som en del af ugens rytme. Det kan så hænde at et par børn vil ride om tirsdagen, og for at imødekomme barnet kan de få lov at strigle, og samtidig lære at kunne rumme en afvisning, da ridedag er om fredagen.

På stuen ligger forstørrelsesglas og insektglas frit tilgængelige så børnene selv kan vælge hvornår og hvordan de vil kigge på dyr g undersøge naturen, ud over vores ugentlige skovtur.

Således fremmer vi barnets trivsel, læring, udvikling og dannelse gennem et trygt og pædagogisk læringsmiljø, hvor legen er grundlæggende med udgangspunkt i et børneperspektiv.

Legen

Den frie leg er barnets egen skabende handling, og Skovsneglen lægger vægt på, at der er god tid til at lege, og at alle leger på mange forskellige måder. Der er derfor plads til hurtig løb, stille madlavning i sandkassen, koncentreret opbygning af hule, omsorgsfuld pleje af dukken, voldsom kamp mod dragen etc.

Jo simple barnets legetøj er, jo bedre kan det udvikle sin fantasi; dukken skal både kunne være glad og ked af det, klodserne skal både kunne bruges til at bygge et slot og gøre det ud for tilskuere omkring en racerbane. I den frie leg kan børnene lege alene eller med hinanden. Det vigtigste er, at fantasien udfoldes og roller og begreber afprøves. Det bidrager til at skabe en social fleksibilitet i barnets indre. Den frie leg danner derfor udgangspunkt for barnets individuelle, sociale og demokratiske dannelse.

Vi opfordrer børnene til at lege med forskellige børn og at prøve forskellige roller i legene. Den voksne er ikke en del af legen, men kan ”besøge” den, hvis barnet beder om det, eller når legen enten er gået i stå eller har taget en drejning.

Vi har meget stor have inddelt i områder, så der både er plads til at løbe rundt, klatre i træer, men også søge ly blandt træer. Ligeledes er der indrettet schelter, hvor man kan søge ly for regn og blæst og der er ligeledes bålplads her, og vi har et legeområde med vandkanaler. Haven støder op til folden og stalden hvor vores hest går. Derudover har vi høns og katte. Alt i alt en have, der understøtter de gode sanseoplevelser.

Læring og Sansning

Som nævnt er barnet et efterlignende væsen, og der sker en læring når barnet gennem den frie leg, får udlevet og eksperimenteret med det, som det har set både i hjemmet og i børnehaven og derved gør deres egne erfaringer. Der sker en individualiseringsproces, der således skaber læring.

Det er af stor betydning for Skovsneglen, at vi skaber et alsidigt, inddragende og trygt læringsmiljø, der tilgodeser det enkelte barns udvikling. Gennem en pædagogisk planlagt rytmisk hverdag er der en vekslen mellem voksenplanlagte aktiviteter (ride på hest, muge ud i stalden, lave bålmad, gå-i-skoven mm), de børneinitierede lege (den fri leg både ude og inde) og de rutine planlagte aktiviteter (sangleg, frokost, eventyr).

Rudolf Steiner pædagogikken lægger vægt på, at barnet lærer at være i verden som sig selv. Det lærer barnet først og fremmest gennem leg og ved at møde tydelige, nærværende og omsorgsfulde pædagoger, som det kan efterligne. Derfor må pædagogen være et forbillede i alt, hvad hun gør fra modtagelsen af forældre og barn om morgenen til oprydning på legepladsen før lukketid.

Barnet lærer at blive selvhjulpnen ved f.eks. af- og påklædning. Det vi lære sin krop at kende og udvikle grov- og finmotorik gennem alle dagens aktiviteter bl.a. ved at lege i sand, klatre i træer, save brænde, grave huller, lytte til fuglene, filte, undersøge dyrespor mm, der alt sammen er med til at skærpe børnenes opmærksomhed og motorik.

At det lille barn sanser, og endda bedre end den voksne, synes klart for de fleste. Jo mindre barnet er, desto mere oplever det verden gennem sanserne, og derfor forsøger vi, at sikre, at barnet bliver stimuleret via alle sine sanser.

Generelt tilstræber vi i Skovsneglen, at sanseoplevelserne er så ægte/naturlige som muligt. Dette gøres bl.a. gennem materialevalg, plantefarver, og gennem omgang med de 4 elementer jord, vand, luft og ild. Eksempelvis er legetøjet fremstillet af naturmaterialer. Derved sikres barnets mulighed for at forstå verden bedre, idet en stor lastbil af træ er tung og stemmer overens med sin fylde til forskel fra en i plastik. Ligesom dukken, som er fremstillet af uld og bomuld, er blød og varm, og derfor naturligt appellerer til omsorg, til forskel fra den af plastik, som er hård og kold.

At færdes i naturen er med til at stimulere sanserne på den mest optimale måde og derfor har vi prioriteret, at være ude, hver dag året rundt, om sommeren mere end om vinteren, men hver dag – uden undtagelse.

Hver dag laves der mad eller bages. Maden er udelukkende vegetarisk og fremstillet af enten biodynamiske eller økologiske råvarer. Spisningen begynder og slutter altid med en lille sang, hvor vi takker for maden, og vi tænder levende lys på bordet. Maden er en vigtig sanseoplevelse for børnene og samtidig udgør den en stor del af det sociale værdigrundlag i Skovsneglen – fællesskabet. Vi bestræber os på at lave enkel og børnevenlig mad, og vi tager gerne de nødvendige hensyn til børn med allergi.

Barnet sanser naturligvis også stemninger, og det tager vi højde for. Vi sikrer daglig oprydning og omsorg for de fysiske rammer, men også stemningen mennesker imellem er essentiel. Derfor stræber vi efter at tale ordentligt, være åbne, ærlige og ikke mindst hjertelige over for forældre, børn og de voksne imellem. Det er også afgørende for børn, at der er overensstemmelse mellem den

indre stemning og den ydre handling hos de voksne, så vi arbejder med at være tydelige og autentiske frem for alt.

Vi støtter udviklingen af barnets følelsesliv ved at lytte til det og lade barnet udtrykke sig selv. Barnet udvikler sprog gennem samtale og fortælling, fri leg, sange, rim og remser. Barnet udvikler sine fysiske kompetencer ved bl.a. At sy, lave lantrne og støbe lys. Læringsprocessen foregår ved at der er plads til at barnet kan prøve, ”fejle”, og prøve igen, indtil det lykkes. Pædagogen skal støtte barnet i at komme igennem processen, såvel ved at lære det håndværket som ved at træne tålmodighed, ihærdighed og fordybelse.

Forudsætningen for at det unge og voksne menneske kan tænke og agere kreativt og innovativt er, at det som barn stimuleres til at udvikle en rig indre billedverden. I en verden, hvor billedmedier fylder meget, møder barnet konstant færdige ydre billeder, som ikke stimulerer dets egen indre billeddannende aktivitet. Skovsneglen forsøger særligt gennem fortælling og eventyr, at vise arketyperiske kvaliteter, som kan inspirere børnene til at bruge deres fantasi og danne deres egne billeder. Ligesom børnene, uanset køn, deltager på lige fod i alle aktiviteter og alle prøver rollerne som prinsesse ridder eller heks.

At barnet lærer ved efterligning betyder, at de voksne må fremstå som gode forbilleder. Alt hvad de voksne foretager sig bliver enten direkte efterlignet, eller ligger som inspiration til børnenes leg. Da legen fremmer barnets fantasi, virkelyst, sprog, nysgerrighed, sociale kompetencer, selvværd og identitet er det en del af den daglige rytmiske pædagogiske praksis, at der er fri leg to gange om dagen; efter sangleg om morgenen og efter eventyr om eftermiddagen.

I fri leg-perioderne udfører det pædagogiske personale forskellige nødvendige gøremål, som handler om de nære ting i et 2 til 7-årigt barns liv. Vi laver mad, ælter dej og bager boller, syr, strikker, snitter og reparerer legetøj. Saver og hugger brænde til bål, laver forberedelser til den næstkommende årstidsfest osv. Disse ting udføres på en måde, så forklaringer er unødvendige, og børnene kan derved igennem iagttagelse og eftergøren selv erfare og komme til forståelse. Samtidig med at der laves mad mm. leger børnene omkring os, eller de er aktivt deltagende i de daglige gøremål.

Der er selvfølgelig altid tid til at være behjælpelig med at bygge huler, busser, sørøverskibe, slotte og andet til deres leg. Men det er vigtigt at holde sig for øje, at børnenes leg er allermest skabende og dyb, når den kan være omgivet af de voksnes aktivitet. Igennem legen med de andre børn, udvikler den enkelte efterhånden de sociale net. Disse udvikles kun ved udfordringer. Derfor er legetøjet så lidt udformet som muligt, så barnet får mulighed for selv i fantasien, at det kan være det, de ønsker. Vi anser barnets fantasifulde leg som grundlaget for personlighedsdannelsen og for det senere voksne menneskes evne til at arbejde, til at opleve medmennesket og til at tænke ukonventionelt, skabende og initiativrigt.

Børn lærer bl.a. gennem sanseoplevelser, og derfor tilstræber vi i Skovsneglen, at sanseoplevelserne er så naturlige som muligt. Dette gøres bl.a. gennem den daglige madlavning, hvor dufte og smagsoplevelserne stimuleres igennem biodynamiske og økologiske madvarer samt igennem legetøj i naturmaterialer, plantefarver og omgang med de fire elementer: jord, luft, ild og vand. I Skovsneglen er legetøjet fremstillet af naturmaterialer og derved sikres barnets mulighed for at forstå verden bedre, idet en stor lastbil af træ er tung og stemmer overens med sin fylde til forskel fra en i plastik. Ligesom dukken som er fremstillet af uld og bomuld er blød og varm, til forskel fra den af plastik, som er hård og kold og derfor ikke naturligt svarer til omsorgslege.

Børnefællesskaber

Skovsneglens rytmiske hverdag er planlagt, så der skabes et socialt trygt rum, hvorigennem det enkelte barn kan lære og udvikle sig både som individ og som en del af en gruppe. Det er eksistentielt vigtigt, at barnet føler sig som en del af en gruppe og at det i gruppen føler sig set og anerkendt, som den det er.

Børnenes fællesskabs udvikles gennem leg, fælles aktiviteter og en oplevelse af at være i og bidrage til fællesskabet. Igennem sangleg, dukketeater og årstidsfester får børnene en fælles fortælling, som bidrager til oplevelsen af at være en del af fællesskabet. Gennem disse aktiviteter lærer børnene desuden som gruppe at vente og at lytte til og lade sig inspirere af hinanden og pædagogerne. Alle hverdagens gentagne aktiviteter som måltider, af- og påklædning og ture ud af huset er med til at styrke oplevelsen af at være en gruppe, der venter

på og tager hensyn til hinanden.

Det pædagogiske personale er opmærksomt på, at der ikke dannes lukkede grupper med de samme børn, der altid leger sammen ved bl.a. at inddrage forskellige børn i de daglige gøremål, så hvert enkelt barn får prøvet nye færdigheder og gør det med forskellige børn, så der indgås nye relationer. Dette sker med opmærksomhed på og i respekt for, at to eller flere børn i en periode kan søge de samme børn for at knytte tætte bånd og udvikle relationen.

Det er en del af børnehavens pædagogiske arbejde, at støtte forældre i at lave legeaftaler uden for børnehaven, og dermed bidrage til et velfungerende børnefællesskab. Endvidere er der ved flere af vores årstidsfester (lanterne-, jul- og sommerfesten) inviteret forældre, søskende og bedsteforældre med for at styrke barnets oplevelse af at være en del af et større fællesskab på tværs af alder, køn og kultur.

To gange om året har vi arbejdslørdage, hvor børnene deltager med deres forældre og søskende. Alle bidrager, efter evne, med renovering af børnehaven (male vinduer, terrasse, reparere hegn mm) og eventuelle nye projekter (bygge bålplads, legehus, sansehavn mm). Derved styrkes ligeledes oplevelsen af at være en del af et større socialt fællesskab, hvor alle efter evne bidrager til fællesskabet for helhedens bedste.

Pædagogisk læringsmiljø

Når barnet føler sig tryk, vil det åbne sig for nye indtryk og have lyst til at lege og lære. Et sundt og stimulerede læringsmiljø er karakteriseret ved, at barnet oplever nærvær, ro, sjælelig varme, glæde, begejstring og humor.

Barnet har brug for en overskuelig hverdag, som det kan orientere sig i. I Skovsneglen er hele dagen formet i en fast rytme, som veksler mellem voksenstyrede fælles aktiviteter og fri leg. Ugen forløber i en struktur, som gør dagene genkendelige for børnene. Årstiderne markeres med bestemte aktiviteter, pynt, farver og fester. Meningen med strukturen er at give barnet mulighed for at opleve verden omkring sig som genkendelig og meningsfuld.

Barnet lærer gennem alt, hvad det møder, derfor skaber vi omgivelser og handlinger omkring barnet, som understøtter dets sanselige, kognitive, emotionelle og sociale udvikling:

Barnet stimuleres sanseligt og kognitivt ved at være i omgivelser, der er harmoniske og ved at møde materialer af god kvalitet, typisk naturmaterialer, som dufter, smager og føles forskelligt.

I fælles aktiviteter som eventyrfortælling og sangleg stimuleres barnets forestillingsevne og indre billeddannelse.

Arbejdet frem til årstidsfester giver barnet sanselige erfaringer med og begreber for fx "høst", når det er med til at høste korn, kværne mel, bage brød eller kerne smør, som på festdagen indtages i fællesskab. De fysiske aktiviteter understøttes af sange, rim og remser, som giver ord og begreber på fx "høst". Sammenhængen mellem fysiske aktiviteter, fortælling og udtryksformer som fx tegning og malning gør, at barnet danner begreber ud fra de sanselige oplevelser og indre billeder.

Barnet stimuleres emotionelt ved at lege med andre børn og ved samvær med pædagogerne. Det får mulighed for at udvikle empati og medfølelse, når det oplever, hvordan alle hjælper hinanden, venter på hinanden og accepterer hinandens forskelligheder. Barnets tætte relationer til pædagogerne udvikles og plejes gennem fælles aktiviteter som det fælles måltid og den daglige fortælling, og gennem mere individuel kontakt fx i garderoben, ved madlavning, på gåture og når det lille barn skal have omsorg og pleje.

Endelig stimuleres barnet socialt gennem fællesskabet med de andre børn såvel i voksenstyrede aktiviteter som i fælles leg.

Samarbejde med forældre om børns læring

I Skovsneglen tilstræber vi, at barnet oplever, at der er sammenhæng mellem familien, hjemmet og fællesskabet i børnehaven. Barnet skal opleve, at de voksne gensidigt respekterer og viser imødekommenhed i forhold til hinanden. Dette sker bl.a. gennem arbejdsdage, hvor forældre bidrager til at vedligeholde hus og have. Derudover bidrager forældrene i en turnus ordning til rengøring af børnehaven, påfyldning af piller i børnehavens pillefyr, fordring af hest og høns i weekender.

Ligeledes inviteres forældre – hvis rammerne tillader det – med til årstidsfester. Her møder forældrene ikke blot pædagogerne, men også hinanden og Skovsneglens øvrige børn, så de kommer tættere på de mennesker og oplevelser, der er vigtige i deres barns hverdag. Sådanne arrangementer bidrager til at barnet oplever sammenhæng mellem familie og dagtilbud, og at forældrene føler medansvar.

Forældresamarbejdet sker også i forældrebestyrelsen, på forældremøder og ved individuelle samtaler. Ved de årlige forældremøder inviteres foredragsholder, der sammen med leder orienterer om pædagogikken, og hvor den pædagogiske praksis kan drøftes.

I samtaler mellem forældre og pædagoger ved barnets optagelse og ved møder om barnets trivsel og udvikling sker en vigtig udveksling af erfaringer omkring barnet. Pædagogerne søger indsigt i og forståelse for barnets hjemlige forhold for at kunne hjælpe barnet og rådgive forældrene. Gennem samtale kan opnås større forståelse for barnets og fællesskabets behov. En tillidsfuld udveksling mellem forældre og pædagoger er en forudsætning for, at de sammen kan skabe en tryk ramme omkring barnets liv i Skovsneglen og hjemme. Dette samarbejde er særligt vigtigt i perioder, hvor barnet af den ene eller anden grund er udsat og har brug for særlig omsorg.

Børn i udsatte positioner

Børn kan være fysisk, følelsesmæssigt og socialt udsatte. Nogle børn har et handicap, andre mangler omsorg og stimulation eller ro og overskuelighed. Mange børn savner tydelige voksne, som tør vise vejen og skabe rammer omkring barnets dagligdag.

En forudsætning for at få øje på det udsatte barn er, at pædagogen hver dag ser og forholder sig individuelt til hvert enkelt barn. I Skovsneglen bliver børn og forældre hver morgen mødt af en pædagog, som tager imod og siger velkommen til en ny dag. I dette møde søger pædagogen at fornemme barnets tilstand, og så bruge den fornemmelse til at støtte barnet i løbet af dagen.

Gennem de daglige aktiviteter kan pædagogerne iagttage, hvornår og hvordan det enkelte barn er udfordret og tilgodese barnets behov ved at tilpasse dagens aktiviteter. Måske har det udsatte barn behov for at sidde ved siden af en voksen ved måltidet eller brug for at blive ledt ind i legen med en voksens hjælp. Barnets leg afspejler det, som har gjort indtryk og lever i barnets følelsesliv. Derfor kan pædagogen ved at iagttage barnets leg se, hvad det er optaget af, og om det er fastlåst i noget, som det skal have hjælp til at forløse. Fx kan det meget urolige barn inviteres med til at stable brænde eller lave bål, mens det utrygge barn kan støttes ved, at pædagogerne skaber overskuelige rammer med en-til-en kontakt, fx omkring borddækning, hvor barnet i begyndelsen hjælper en voksen og senere kan dække bord med et andet barn.

Det er vigtigt at pleje tilknytningen mellem det udsatte barn og en voksen, som det særligt holder af. Det skaber grundlag for, at barnet senere kan åbne sig mod flere relationer. Ligeledes er samarbejde med forældre særligt vigtigt, når det udsatte barns udvikling skal understøttes. Derfor søger vi at inddrage dem og lytte til deres erfaringer og ideer i forhold til barnets vanskeligheder.

På personalemøder, hvor vi evaluerer vores pædagogiske praksis, inddrager vi både pædagogers og forældres observationer af barnet. Er der tale om mere vedvarende problemer, så vil fagpersoner såsom psykologer, sprogkonsulenter eller andre, fx antroposofiske læger og terapeuter blive involveret.

Sammenhæng med børnehaveklassen

Skiftet fra dagtilbud til skole er en stor overgang for barnet og for familien. Pædagogikken i Skovsneglen er med at gøre børnene klar til at modtage undervisning og færdes i det større miljø skolen udgør. Et barn, som kommer fra en Rudolf Steiner børnehave vil almindeligvis være god til at lytte, kunne indgå i fællesskaber, være selvhjulpne, nysgerrig, hjælpsom og god til at koncentrere sig.

Det sidste år før skolestart er der særlig opmærksomhed på at følge barnets udvikling mod at være klar til at forlade den trygge ramme i børnehaven og begynde en ny fase af sit liv i skolen. Det gælder særligt i forhold til, om barnet er modnet følelsesmæssigt til at kunne stå alene uden voksenstøtte i en større gruppe børn, og at det har ro nok til at være stille i længere tid og samle sig om fx at modtage en besked. I praksis foregår det således, at de kommende skolebørn får flere pligter som: opvask, dække bord, tage ud af bordet. Derudover samler Børnehaven fra maj måned alle kommende skolebørn en gang ugentligt til flg. Aktiviteter:

Dukkesyning til dukketeater, øver dukketeater til fremvisning ved sommerfest, tager på skovtur, følger med den voksne en opskrift til bagning af kage til sommerfest, samler tegninger og malerier til mapper.

Pædagogernes iagttagelse af barnet og tilrettelæggelse af barnets læringsmiljø vil have fokus på, at det udvikler en tilstrækkelig modenhed til at kunne begynde i skole.

De børn, der skal på Rudolf Steiner skolen i Vordingborg, besøger med deres forældre skolen og deres lærer kommer på besøg i Skovsneglen. Endvidere skriver børnehaven om hvert enkelt barn til skolen, inden barnet optages på skolen.

De børn, der skal på Præstø privatskole har tre besøgsdage med en pædagog inden start, og der udfyldes overgangsskema inden skolestart.

Inddragelse af lokalsamfundet

Hvert år arrangeres besøg på den lokale bondegård, som optakt til den årlige høstfest. Her høstes kornet med le og forarbejdes hjemme i børnehaven, hvor det males til mel og bages til boller.

Derved følger barnet aktivt hele processen fra jord til bord.

Bonden kommer også jævnligt i børnehaven med traktor, til stor glæde for børnene, og leverer halm til ponyerne.

Derudover kommer børnene på besøg hos den lokale skrædder og ser et håndvæk i funktion. Et andet samarbejde med lokal virksomhed er smeden, der kommer i børnehaven og skor børnehavens ponyer.

Som bekendt er der også besøg på nogle af de lokale skoler.

Inddragelse af forældrebestyrelse

Børnehaven består af en Institutionsbestyrelse og en forældrebestyrelse.

Institutionsbestyrelsen har arbejdsgiverkompetence og økonomisk ansvar og er ansvarlig for hele driften af institutionen. I institutionsbestyrelsen sidder initiativtager/ejere som medlemmer, og det er op til medlemmerne i institutionsbestyrelsen, om der skal sidde andre, og hvilket mandat de skal have.

Forældrebestyrelsen består af et flertal af forældre med børn i institutionen. Forældrebestyrelsen skal som minimum have indflydelse på principperne for daginstitutionens arbejde.

Valgprocedure og forældrebestyrelsens kompetence skal fremgå af vedtægterne.

Forældrebestyrelsen er ansvarlig for forberedelserne til arbejdsdagen.

Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø

Da barnet som nævnt er et sansende væsen og står i relation til omverdenen gennem sanserne er det vigtigt, at der både på det fysiske, psykiske og æstetiske plan er rammer som barnet trives i.

Det fysiske

Vi sikrer daglig oprydning og omsorg for de fysiske rammer, ved at sørge for at rydde op, dvs. at alle ting har deres faste synlige plads. Således er det nemt at overskue, selv for et lille barn, hvor tingene har hjemme, både når de skal bruges til leg, og når der skal ryddes op. Endvidere er det vigtigt at lære børnene, at tingene har en værdi – vi ser nødigt, at de bliver væk, og derfor rydder vi omhyggeligt op, og lærer børnene at alting har sin plads. Desuden kan det være værdifuldt for resten af livet at kende fornemmelsen af at føre ting helt til ende.

Inden vi spiser frokost tilbydes alle børn at gå på toilettet og alle børn vasker hænder inden vi spiser.

Det psykiske

For at komme barnet i møde med en handling, der er til at forstå, giver vi altid hånd og har øjenkontakt, når vi hilser eller tager afsked med et barn. Derved fortæller vi barnet gennem handling, at vi har set dem og signalerer glæde ved at se dem, og samtidig viser vi, at vi nu har påtaget os ansvaret for dem. Ligeledes siger farvel med håndtryk og tak for i dag, for igen gennem handling at overgive ansvaret for barnet til forældrene igen.

Men også stemningen mennesker imellem er essentiel. Derfor taler de voksne respektfyldt til og om hinanden, er åbne, ærlige og ikke mindst hjertelige over for både forældre og børn og naturligvis også overfor hinanden som kolleger. Da børn også sanser stemninger er det afgørende, at der er overensstemmelse mellem den indre stemning og den ydre handling hos de voksne, så vi tilstræber at være tydelige og autentiske frem for alt.

Når vi bevæger os fra en voksenstyret aktivitet til en anden sker det ofte gennem en sang, således er der en ”rydde op” sang, en ”vaske hænder” sang mm. Derved oplever børnene voksne der med glæde begynder at rydde op mens de synger, og dette efterligner børnene, så de naturligt istemmer og lægger ting på plads. Der er ingen kommandoer, irettesættelser og sure miner. I det hele taget er pædagogikken kendetegnet ved, at der ikke skældes ud, men tales respektfuldt og kærligt til børnene for at skabe et trygt børnemiljø.

Som nævnt er årstidsfester en stor del af børnehavens rytme. Her er der et samarbejde mellem børn og voksne om at få forberedt festen; børnene kan f.eks. lave sværd til Michaels festen, klippe fugle til majfesten mm. Børnene har en frihed i at udforme f.eks. sværdet på deres måde. Da årstidsfesterne er tilbagevendende har de større børn oplevet det før og inddrager de mindre børn i forberedelserne. Dette styrker det sociale samspil mellem børnene og de større børn oplever glæden ved at kunne inddrage andre i et fællesskab. Endvidere taler de større børn med de voksne om, hvordan festen blev afholdt sidst de havde den.

Det æstetiske

Vi vasker dagligt borde af når vi har spist, fejer gulve mm. Der er altid friske blomster og små silkeduge på bordene i dagens farve. På denne måde stræber vi efter at skabe en æstetisk, hyggelig, stemning, der stimulerer børnene til at føle sig trygge og hjemme.

Dekoration af indgangen til Skovsneflen skifter efter årstiden, så børnenes sanser stimuleres efter det rytmiske årsløb, om efteråret kan der f.eks. være

lyngplanter og hoccido græskar, om vinteren er gangsti til børnehaven oplyst med små lanterner, der sagte blaffer, så lyset i mørket viser vej ind til børnehaven.

Vuggestue og børnehave har hver deres indgang og hver deres garderobe, så der er plads og ro til at tage overtøj af og tage sutsko på. Garderoben er ryddelig og æstetisk med planter og billeder og malet i lette pastelfarver, så det er rart at træde ind i. Der er et vinkevindue, hvor barnet kan vinke farvel, hvis det har behov for dette. Har et barn behov for at sidde lidt i garderoben for at vågne op inden det går ind til de andre børn, respekteres dette.

Alle stuer er malet i rolige pastelfarver og et årstidsbord er dækket med årstidens blomster, blade, dukker mm.

Evalueringkultur

Det er vigtigt for personalet at reflektere over egen praksis så vi hele tiden sikrer, at der er bevidsthed og læring omkring det vi gør i vores pædagogiske praksis både i forhold til børnene i forhold til os som fagpersoner.

Mens børnene leger er pædagogerne aktive med dagligdags gøremål i nærheden af børnene, således at de samtidig kan observere det enkelte barn og se hvordan det interagerer med en børnegruppe. Såfremt det vurderes nødvendigt kan personalet kortvarigt indgå i legen for blidt og gennem børnenes efterligning at føre legen i en anden retning.

Disse observationer anvendes i forbindelse med den daglige evaluering, der dokumenteres på det dertil udarbejdede evalueringsark "Stue-tjek" (se bilag), hvor der evalueres på barnets trivsel, tilknytning og leg. Dette stue-tjek bliver et pædagogisk redskab til at målrette en pædagogisk indsats for at styrke barnet indenfor de nævnte områder. Endvidere bruges observationerne til at styrke samarbejdet med hjemmet.

Observationerne anvendes også til evt. udfærdigelse af handleplaner (se bilag) der vedrører en specifik indsats overfor en gruppe børn.